

TANÉVNYITÓ BESZÉD

A debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem évmegnyitó ünnepén,
1940 október 21-én előadta :

Dr. TANKÓ BÉLA

egyetemi ny. r. tanár,
a bölcsészeti kar e. i. dékánja

Különlenyomat

a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem 1940—41. Évkönyvéből.

DEBRECEN, 1941.

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA

Ünneplő Közönség, nemes ifjúság!

Húsz évvel ezelőtt, ugyanilyen ünnepélyes alkalommal, kettős érzés hatása alatt szoltam ifjúságunkhoz. Üdvözöltem „az első esztendőt, amikor ifjainkat nem a harctér iszonyatosságai közül várja vissza az édesanya otthon és az Alma Mater itten; mikor az élet-fakasztó tudomány kútfejéhez nem a halál árnyékának völgyén keresztül visz ifjúságunk útja.” — Az volt „az első esztendő, melyet végre! a béke jegyében kezdhettünk meg e falak közt „(a kollégium dísztermében)“ melyek egyszerre nyíltak meg a háborúval.” — De nyomban hozzátettem: „hogy örülnénk, ha hinni tudnók, hogy béke van! De jaj volna, ha csak egy percig is elfelednők, hogy a harc tovább dúl, hogy most kezdődik csak igazán tomboló harc ellenünk, vérengzőbb, konokabb, irtóbb, mint akármikor a háború évei alatt, most, amikor a felülkerült gyűlölködés a béke örve alatt megsokszorozhatja erejét a védtelen fölött.”

Húsz esztendő gyötrelmes tapasztalatai igazolták ezt a szomorú előresejtést. S most, a húsz trianoni esztendő elmúltával is ezzel kell kezdenem: a harcnak most sihcs vége, nem is lehet soha vége, de ezt az új harcot most már a felszabadult magyar léleknek kell folytatnia a visszanyert szabadság biztosítására, minden lelkek szabadságának elérésére, — ez a harc a bizonyosságot nyert magyar lélek harca lesz új bizonyságtevésre.

Mert a nagy határvonás a gonosz rontás húsz esztendeje s a jelen közt az a bizonyságtevés, melyet a magyar lélek nyert Attól, akiben egy pillanatra se szűnt meg bízni. Húsz esztendőn át ugyanahhoz az egy Úrhoz fellebbezett elnyomó és elnyomott, az egyik elfojtott rebegéssel, a másik pompázkodó magabízással, — ugyanazzal a kézzel, amelyik kivette a magyar ember szájából az utolsó falatot, és amelyik magyar lányok harmat testét korbáccsal merte érinteni és amelyik lélekmérgezéssel virtuskodott, — ugyanazzal épített rikító, dölýfös templomokat az Úrnak, mintha bizonyságot akart volna kérni tőle, mint Illés próféta idejében a bálványpapok. A bizonyságot megadta az Úr: úgy adta meg, hogy a világ teremtesekor beleírta folyóink folyásába, hegyeink vonalába a változhatatlan

törvényt, az emberformáló s tehát lélekformáló törvényt, s mikor rövidlátó elmék vétkeztek ez ellen a törvény ellen, a maguk vak-ságával büntette őket, s szabadításul elküldött tiszta látású és bátor lelkeket, hogy adják vissza érvényét a régi és egyetlen törvénynek.

Ez a bizonyoságadás teszi mássá ezt a mi új harcunkat: nem a balkáni vérengzés folytatása lesz az, hanem a felszabadultak felszabadító harca magunkért és minden ránkbízottakért; a megbizonyosodott hit harca lesz az a hitetlenséggel, tehát a magasabb rendű élet harca az alacsonysággal, — az a harc, melyről az evangélium szól: nem békességet hozni jöttem, mondja Jézus, hanem fegyvert, meghasonlást a tiszta és szennyes, a nemtelen és a nemes közt.

Erre a harcra várja ma minden fiát a magyar életközösség, s ennek a hadseregnek élcsapatául vár titeket magyar fiúk, lányok, debreceni egyetem régi és új polgárai. Mert abból a pokolnak szánt kinzásból a gondviselés tisztítótüzet formált a magyar léleknek, a szenvedésekben a Kárpátalja és Erdély, az ősi, a páratlan, az egyetlen, megtisztult, a polyva kiégett belőle, megtanult szemtől-szembe állni a dolgok reális valóságával és emberi tekintettől érintetlen isteni rendjével, — megtanult nem bízni másban, csak az Úrban, s az erőben, amit ő ad neki. Most ez a kínzó szorítás enyhült, a szenvedések el is multak: jaj nekünk, ha a tisztító tűz izzása belülről nem segít tovább kiválogatni a salakot és átvinni az aranyat a próbán, amelyben a Király képére formáltatik: kihez forduljunk reménykedve, hogy a szent parázs nem fúl hamvába, hogy lesz ereje magáért a szabadságért, a lelki tisztaságért, az isteni ajándékért magáért gondolni ezt a tüzet és gondoskodni, hogy lángjánál végre ne idegenek sunyi élelmessége melegedjék, hanem végre a magyar, ha nem hozzátok, magyar fiúk, lányok, akik csillogó szemmel várjátok, hogy az egyetem odabocsásson az olthatatlan lánghoz, a szüntelen megújulás tűzéhez?

Azért várjuk ezt töletek, mindenek fölött töletek, ami minden magyar szív létparancsa, mert az egyetemet ösztönszerű és csakugyan tévedhetetlen bizonyossággal úgy nézi minden kor és minden értelem, mint a legmagasabb kiváltságok gyűlöhelyét s az egyetem polgárait úgy, mint akik valamivel be is bizonyítják ezt a kiváltságot, hogy ők választott nép. Ismeritek, milyen rendkívüli jelei voltak a kiváltságoknak, miket az egyetem valamikor bírt? Uralkodók oldalán volt a helyük, akik az egyetemet képviselték, pallosjoguk volt: hatalom voltak, mert hatalmat jelentettek. Ezek a külső jelek elmultak, nem is térnek többé vissza, de megmarad az egyetem igazi kiváltsága és addig van létjoga, amíg ezt megőrzi és gyakorolja: az, hogy őrkdjék a kútforrás tisztasága fölött, melyből a közösség életébe az élet vizei fakadnak, — kép nélkül: hogy a gyakorlat számára előkészítse a szellem vezető embereit, odavezetve őket a forráshoz, amelyből a dolgok igazi mivoltát, rejlő lényegét, törvényét: *logosát* és *nomosát* lehet megismerni, s amelyet amenynyire megismer valaki, annyira lesz szabad a dologtól, a nyers vas-kosságtól s annyira tehet szabaddá nemzetet és közösséget.

Ezért várjuk töletek, egyetemi polgárok, kiváltságok várományosai, hogy minden másnál inkább lesztek harcosai ennek az új és szüntelen harcnak, amelyet most már a megtapasztalt igazság biztosításáért kell vívni. A világ százszor lemosolyoghatja, ezerszer félreccsavarhatja a Platon halhatatlan igazságát: még sincs a világon felségesebb hivatás, mint a tiétek: megmutatni, hogy a Platon eszménye az egyetlen kezessége és bizonyítéka a gyakorlat igaz sikerének, hogy a gyakorlati élet akkor igaz, tartalmas, nemes, ha azok irányítják, akik elmélyedtek a valóság nyílt titkaiba, akik a *theoria* tükrében megtanulták a dolgok mély értelmű törvényeit felkutatni s azért kapják jutalmul a szabad tekintet tisztaságát s az emberi szempontoktól független igazságszeretet erejét.

Az egyetem — nem lehet elhallgatni — nem teszi mindíg magától értetődőleg igazi és egyetlen feladattá ezt a platonai eszményt; a gyakorlat hangoztatásával könnyen félretolja az igazi egyetemi munkát, könnyen megelégszik a tanulás sürgetésével, pedig az egyetemi tanulmányozás számára a tanulás is más, mint amit a közfelfogás annak ismer: nem egyszerűen befogadása egy csomó — akármilyen nagy csomó anyagnak, hanem készítés és képesítés arra, hogy most már maga fogjon hozzá a *studens*, a tanulmányozó az önálló kutatáshoz, maga álljon szemtől-szembe a magyarázni kívánt anyaggal. Sokszor időt sem enged erre az elmélyedésre az egyetem; talán jóindulatúlag, de az egyetem szellemével ellentétben annyi mindent ír elő a szegény diáknak, hogy utóljára még a tanulásra is aggasztóan kevéske marad.

S mégis azt mondom, hogy még így is, még ma is, szolgálni lehet azt az egyetlen igazi egyetemi eszményt, — lehet, mert kell — ha egy sereg áldozat árán is; csak az kell hozzá, hogy valaki megizelje, amit a csodálatos görög szellem először és példánykép gyanánt tapasztalt meg, hogy a *theoria to hédüston kai to beltiston*, az elméleti munka a legédesebb és a legizmosabban életteljes valami, — igen, mert a *theoria*, eredeti mély értelme szerint, nem valami halvánnyá betegedett elvontság, üres szavakkal való általánoskodás, hanem az üde, gazdag, színpompás valóság hasonlóan gazdag, üde képe a tiszta jelentések fogalmi képébe tömörítve; — csak a középkor sápasztotta az elméletet azzá a szürke valamivé, aminek Goethe panaszkodik s amitől visszautasította az elmét „az élet aranyfájához.” Üde, tiszta és erős étellel teli lesz annak elméleti világképe, aki a dolgokkal magukkal áll szemtől-szembe, természet valóságaival vagy az ember alkotásaival, amint előttünk állanak a történelem átfoghatatlan folyamában, s amint ígézetesen fölsejlik titkuk, ha egyszer az ember magába tud s mer nézni.

A theoriának erre a semmi mással össze nem vethető gyönyörűségére bízom, hogy meghódítson minden tiszta lelket annak a kiváltságos munkának, amelyért az egyetem van, s amelyet egyszer nektek tisztán kell az egyetem számára visszahódítnotok. Éreztetek csak egyszer ezt a bámulatos érzést: nem félek, hogy csalódás ér az egyetemen, — emberekben csalódhattok, intézményekben is, de

nem szabad, hogy akármilyen csalódás kiábrándítson az egyetem ideáljából, ellenkezőleg: annál odaadóbban várjuk, hogy ébren tartások magatokban s minden idejövő nemzedékben.

Ebben a percben azért mindnyájatokat úgy akarunk tekinteni, mint akik semmi mást nem akartok, mint ezt az eszményt szolgálni s ezzel biztosítani valóságát először az egyetemi polgárok öntudatában s lelkiismeretében, aztán valamikor a tudományos köz-tudatban s végre az intézményes megszervezésben. Mert már láthatások, mi mindent neveznek tudománynak, miért lehet tudós címet kapni, láthatások, hogy satnyulnak nagy, égetően izgató kérdések a tudni nem érdemes tudományává, mert az egyetem eszménye, az egyetemesség gondolatának centralis ereje, rendre kivész a temérdek aprólékból, amit jobb sorsra érdemes nekibuzdulás összehalmoz. Ki adja vissza az egyetemnek igaz méltóságát, tudós címnek végre belső tartalmát, ha nem ti, akik nem vállaltok közösséget ezzel a méltatlan gyakorlattal?

Ezért most úgy nézünk mindnyájatokat, mint akik ezt az egyetlen igaz egyetemi munkát készültök megkezdeni, úgy, mint akik mindnyájan egy diadalmas hadsereg rangja rejtett vitézei vagytok. — Tudom, hogy ez ideális váradalom, hogy talán már az induláskor elmarad közületek itt is, ott is egy-egy társatok. Az egyetemnek ezt a kiválasztó és megítélő hivatását senki se csodálhatja, — bár komolyabban vennők természetes szerepét, egyetemünk reformja egyszerre valóság volna. Mi más lehetne mértéke annak, hogy ki való az egyetemre, ki nem, mint az, hogy képes-e és kész-e vállalni és végezni a tudomány önzetlen, magáról megfelelő szolgálatát? Hiszen a középiskola nem feltétlenül kezessedik erről a képességről, ha még olyan kitüntetéssel bocsátja is el magától tanítványait: mi döntse el, hogy aki idejön, ide is való, ha nem az egyetlen mérték: képes-e és akar-e elmélyedni a szabad kutatás felséges munkájába? Abból a seregből, amelyik most útnak indul, félek, lesz egy csomó, aki magamagát zárja ki szándéktalanul is belőle. Ha volna valaki, aki a tanulásnak középiskolai mértékével mérve is csak a kegyelmes száanalomra bízza magát, kívül marad ezen a seregen, ha még olyan csodákat tesz is a kegyelmeskedés, hogy még diplomát is szerez belőle valaki. Ha volna valaki, aki meg sem érzi, hogy őt egy fejedelmi előjog királyi asztal dús vendégének várja, csak ki kellene nyitnia két látó szemét és kitárnia kíváncsi lelkét, de ő megelégszik az asztalról lehullott morzsákkal s egy életre képes mások nézetei hulladékából tengetni lelki életét: azt árulja el, hogy az egyetemet nem az ő számára nyitották meg, ő maga zárja ki magát belőle. Ha volna valaki, aki sunyi élelmességgel eszköznek akarná használni az egyetemet, könnyű munkával megtévesztetni a világot s talán mestereit, aki távolmarad az egyetemtől, amikor ünnepel, méginkább, amikor dolgozik: csak azt leplezi le magából, hogy nem való az egyetemre, hogy bitorolja az egyetemi polgár címét s bitorolja, ha valamikor megszerzi, a tudós címet, még akkor is, ha a legmagasabb kitün-

tés figyel reá. Mindenek fölött, ha volna valaki, akiben nincs meg a *végiggondolás* bátorsága és őszintesége: azt ez az egy hiánya kizárja az egyetemről, annak számára nincs szánva az egyetem.

De ebben a percben még mindnyájatokat azzal a szemmel nézünk, amelyik nem akar mást látni, mint hogy belőletek támad az a sereg, amelyik folytatja a felséges harcot, a felszabadító harcát, amit húsz éven át láthatatlan erők segítő erejével vívott a magyar lélek s amit megnyert s amit most biztosítani kell, elszánt, erős harcosoknak. Ne feledjétek: odatúl, a még mindig vérző határokon túl, a tiéteknél erőtlenebb kezek, még mindig gúzsba kötött kezek, ugyanezt a fegyvert szeretnék forgatni, ezt a harcot sóvárogják, — el ne feledjétek, hogy húsz trianoni esztendő szenvedései közt az ilyen munkának, akármilyen szenvedések közt végezheték, orosz-lán-része volt abban, hogy amit a gyűlölet gyehennának szánt, tisztító tűzzé nemesedett, ahol a magyar lélek megtisztult; vigyázzatok, azok a harchoz szokott lelkek, azok a megedződött lelkek figyelve néznek rátok, onnan túlról — vigyázzatok: azok az erőtlén kezek meg ne szégyenítsenek, felszabadított magyar nép fiai, lányai.

Mint ilyen elszánt és győzelmében bizonyos sereget, hívlak hát erre a szent küzdelemre, mi fiaink, leányaink. Ne nézzetek se jobbra, se balra, csak előre: az ideálra; az az ideál az igazság isteni szépsége, felszabadító varázsa, acélozó ereje, emberi tekintetektől szabadbá edző igézete; jertek, keressétek most már magatok ezt az igézetes hatalmat; mindnyájatokat vár, megjutalmaz, boldogít. Jertek, egy szabadságát visszanyert ország vár, hogy ébren tartsátok benne a szabadság isteni értelmét, úgy, ahogy az evangélium hirdeti: megismeritek az igazságot és az igazság szabadbá tesz titeket. Ne kérdezzétek, sokan vagytok-e, kevesen-e, csak azt éreztétek, hogy amint elindultok feléje, egyszerre mintha ezernyi segítő kéz nyulna felétek, — kevesen volnátok? nézzétek, a napsugár millióiból az a kevés is életet ad, ami virágos kertetek bimbóit éri. Kevesen volnátok? Magyar fiúk, sohase volt igazabb az evangélium ígérete: ne félj, kicsiny sereg, mert tetszett az Atyának, hogy örökségül adjon nektek egy országot.

Jertek fiúk, vegyétek birtokba ezt az örökséget, a legnagyobb hősiesség: a hétköznapi hősiességének erejével. Ezzel az elpecsételődéssel a szabadító Úr hívó szavának, ezt az emlékeztető új tanévet, az 1940—41-ik tanévet, megnyitom.